

BİR “DİL GURBETİ” YA DA KONUŞ(A)MAMAK ANA DİLİ BAĞLAMINDA REFİK HALİT KARAY’IN “ESKİCİ” HİKÂYESİNİ OKUMAK*

*Selami ÇAKMAKCI***

ÖZET

Refik Halit Karay, 20. yüzyıl Türk edebiyatının hikâye alanında en yetkin örneklerini veren sanatçılardan biridir. Yazarın 1938’de yurda döndüğü yıl kaleme aldığı “Eskici” hikâyesi, ana dilinin insan yaşamında taşıdığı önemi yoğun bir biçimde işlemektedir. Hikâyede, yaşlı bir eskici ile kimsesiz bir çocuğun Anadolu toprakları dışında Türkçe konuşurken yaşadıkları heyecanları, duygusal bir tarzda anlatılır. “Eskici” hikâyesi gurbete düşen bir insanın memleket hasreti olarak görünse de arka planda ana dilinin insan yaşamındaki vazgeçilmezliğine vurgu yapmaktadır. Uzun yıllar Anadolu coğrafyasının uzağında yaşayan sanatçının yurduna duyduğu özlemin izlerini taşıyan bu hikâyede; yurt dışında yaşamak zorunda kalan bir çocuğun ana diline ve memleketine olan hasreti, bir eskici ile diyalogu çevresinde anlatılmış ve çocuğun yabancılar arasındaki suskunluğu ile ana dilinin insanın en değerli varlığı olduğu hissettirilmeye çalışılmıştır. Hikâyede mekânın, işlevsel yönü ile birçok sorunun yanıtına ışık tuttuğu da görülmektedir.

“Türkçe’nin pınarı” olarak bilinen Refik Halit Karay, hikâyesinde insana ait bir gerçekliği sanat yoluyla ifade ederken dili ustaca kullanmaktadır. Onun bu başarısı ise yıllardır okunmasını sağlar. Hikâyenin başkişisi metne adını veren eskici değil, kimsesiz Hasan’dır. Bu hikâyede, ana dilinin insan için vazgeçilmez bir yaşam kaynağı olduğu görülmektedir. Ana dili Türkçe olan ve Türkçe bilincine sahip her insanın kendi dilinin tadına varabilmesi için bu hikâyeyi okumasının gerekli olduğu kuşkusuzdur. Çünkü insan varoluşunun koşulu olan dil, yine insanın yaşamını sürdürebilmesinin de temel koşuludur.

Anahtar Kelimeler: Dil, ana dili, Türkçe, yurt özlemi, konuşmamak

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: selamicak23@hotmail.com

**A LANGUAGE HOMESICKNESS OR DO NOT (UNABLE) TO
SPEAK, READING THE STORY OF “ESKICI” BY REFIK HALIT
KARAY WITHIN THE CONTEXT OF MOTHER TONGUE**

ABSTRACT

Refik Halit Karay is one of the artists who give the most competent samples in story field of 20th Century Turkish Literature. The story “Eskici” which the writer wrote in 1938 when he returned to native country handles the importance that native language holds in human life densely.

In the story, are described in emotional old an junk dealer with a child outside of anatolia Turkish talking their enthusiasm. Even if the story “Eskici” is seen as a native country longing of a man who came down to abroad, in the background, it stresses the indispensability of native language on human life. In this story that contains the trace of a native country longing of a man who lived far away from the Anatolian geography for many years, the longing of a boy to his native language and country is told within the context of his dialogue with a junk dealer and it is wanted to be felt with the silence of the boy among foreigners that native language is the most valuable property of human. In the story, it’s also seen that with its functional side, setting sheds light to the answers of many questions.

Known as the “Fountain of Turkish”, Refik Halit Karay uses the language masterfully while he is expressing a reality belonging to human with the help of art. This success ensures him being read for years. The protagonist of the story is not the junk dealer who gave the story his name but the orphan Hasan. It’s seen in this story that native language is an indispensable source of life for human. It’s doubtless that in order to relish his own language, every person whose native language is Turkish and who has the conscious of Turkish need to read this story. Therefore, the language, which is the human existence condition, is also the main condition of human’s continuing his life.

Key Words: Language, Turkish, native language, homesickness, unable to speak

GİRİŞ

Çocukluğumuzda okuduklarımız sonraki yıllarda okuduklarımızdan daha derin ve daha keskin çizgiler taşır. İlkokulda okuduğum ilk hikâyelerden biri olan “Eskici” hikâyesindeki atmosferin bıraktığı heyecanı hiçbir zaman unutmam. Yazımızın konusunu oluşturan “Eskici” hikâyesinin bende Türkçe sevgisini başlatan sihirli metin olduğunu yıllar sonra fark ettim. Ana dilim Türkçe üzerinde ilk defa bu hikâyeyi okuduktan sonra düşünmeye başladığımı itiraf etmek isterim. Bu öyküdeki kurgusal gerçekliği her hatırladığımda öykünün ardındaki gerçeği hatırlar; ana dilin insana verilmiş büyük bir değer olduğunu düşünürüm. İlk okuma deneyimim olarak kabul ettiğim bu öykü beni büyüten bir metin olarak aynı zamanda ilk kavrama serüvenim olmuştur.

Goethe, sanatın ifade ortamı ile sınırlı olduğundan büyük sanatçının elindeki dili en iyi bir şekilde kullanabilen kişi olduğunu iddia eder. (Eliot, 1981: 122) Refik Halit, hikâyelerinde

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014*

kullandığı dil ile Türkçeye en çok hizmet eden büyük sanatçılardan biridir. O, gerek "**Memleket Hikâyeleri**", gerekse "**Gurbet Hikâyeleri**"nde Türkçeyi büyük bir titizlikle işlemiştir. Dilin ustaca kullanıldığı örneklerden biri olan "Eskici", Refik Halit Karay'ın "Gurbet Hikâyeleri" adlı eserindeki on yedi hikâyeden biridir.

1. Gurbetin İçinde Dilin Dışında Olmak

Hikâye henüz beş yaşındaki bir çocuğun yolculuk/ayrılık hikâyesi ile başlar. Bir olay hikâyesi olan "Eskici"de olaydan çok ayrılık anlarındaki insanın yaşadığı temel duygular göze çarpmaktadır. Hasan'ın annesinden ve babasından ayrılışı, vatandan/ İstanbul'dan ayrılışı ve eskiciden ayrılışı; insan denilen varlığın bir temel gerçeği nedeniyle önem anlam kazanır. Hasan, yurdundan uzaklaşınca ana dilinden uzak kalır ve asıl gurbeti o zaman yaşar. Ana dilini yaşayamamak/ana diliyle konuş(a)mamak ise onun kaderini belirler.

Hikâyenin ana karakteri Hasan'ın Arabistan sığınağına doğru gerçekleştireceği yolculuk onun isteği ile gerçekleşen bir yolculuk değildir. Annesini ve babasını art arda kaybetmiş kimsesiz bir çocuk olan Hasan, sığınacağı yeri ve kimsesi kalmadığı için İstanbul'dan, "*Filistin'in sapa bir kasabasına*" halasının yanına gönderilmek istenir. Onu gönderen akraba ve komşular, "*Çocukcağız Arabistan'da rahat eder. (düşüncesiyle) hayırlı bir iş yaptıklarına herkesi inandırmış olanların uydurma neşesiyle, fakat gönülleri isli, evlerine dön(müşlerdir).*" Metnin başındaki bu olay halkası ile toplumsal bir sorunun varlığı ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Çünkü onu gönderenler Hasan'ın Arabistan'da rahat etmesinden çok, "kendilerini rahatsız etmemesi"ni istediklerinden kendilerine bir yük olarak gördükleri Hasan'ı halasının yanına göndererek onun vereceği sıkıntıdan çabucak kurtulmuşlardır.

Kaldıramayacağı bir gurbet yükünü omuzlayan beş yaşındaki çocuk, yaşadığı memleketi, şehri bırakır ve gurbete/bilinmeyene doğru yol alır. Hasan, kendisiyle aynı dili konuşan insanlar arasında bulunduğundan İstanbul'dan ilk ayrıldığında gurbetin hüznünü duymaz. Hikâyenin başında çocuğun yaşamına ilişkin olumsuz bir tablo ile onun bir annenin şefkati ile bir babanın güven dolu kollarında yaşamadığı anlaşılmaktadır. Ancak burada okuru ilgilendiren şey kimsesiz çocuğun bundan sonra mutluluğu yakalayıp yakalayamayacağıdır. Görünürde anne ve babasının ölüm hüznünü bile duymayan kimsesiz çocuğun vapurdaki yolculuğu pek neşeli başlamıştır. Yazar, beş yaşındaki bu çocuğun hüznünden uzak olmasını vapurdaki yolcuları eğlendirmesi ile yani küçük bir çocuktan beklenen davranışlarla verir. Henüz beş yaşındaki Hasan yolculuk boyunca "*peltek, şirin konuşmalarıyla da güvertede yolcuları epeyce eğlendirmişti(r).*" Acılarından bile habersiz bu çocuk için çok neşeli başlayan gurbet yolculuğu, ne yazık ki bir yaprak dökümü şeklinde devam eder: "*Vapurda görülecek, yani Hasan'ın oyalanacak şeyi çok. Ne zamana kadar? Sıcak memleketlere yaklaşınca onu sarmalayacak durgunluğa kadar. Durgunluğun adı dilsizlik. Yolcu portföyü farklılaşınca önce, gel, gitler, otur, kalkar değişecek bunların yerine ilginç takılar konacak. Bu yeni takılarla ismi değişir gibi olacak Hasan'ın, giderek adı da unutulacak ve bir köşeye büzülüp kalacak. Onu yaşatan, onu hayata ait kılan bir olgu kaybolacak böylece, ona yönelik nidalar abus seslere dönüşüp, o zamana kadar adının telâffuz edilmişinden ölçekbildiği tepkiler yabancılaşacak, her hitap korkunç bir tazire dönüşecek Hasan için.*" (Lekesiz, 1997: 275)

Hasan'ın gemideki küçük ve renkli dünyası, her limanda biraz daha soluklaşır ve portakal bahçelerinin renkleriyle birlikte tamamen kaybolur. Çünkü her limandan sonra onun iletişim kurabildiği insan sayısı gittikçe azalmıştır. Gemide kalan yolcuların "*İstanbul'daki gibi*" konuşmadıklarını gören Hasan, her limandan sonra iletişim sürecinin dışında kaldığını anlayınca durgunlaşır. Böylece ana yurttan ayrı kalan Hasan'ın ana dilinden ayrı kalmasıyla birlikte öykü iletişim-iletimsizlik ekseninde sorunsallaşır. Memleket özleminin rengi soluklaşarak ana diline duyulan özlemin rengi koyulaşır ve Hasan'ın asıl gurbeti "*dil gurbeti*"(Akathı, 1997: 17) olur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Hasan, iletişim kurma sorunu ortaya çıkınca, yalnızlaşır, içine kapanır, susar ve altı ay boyunca kimseyle konuşmaz. Bu tavır bir anlamda onun pasif direnişine dönüşür.

“Anlamaya başladığı Arapça’yı, küçücük kafasında beliren bir inatla konuşmayarak sustu. (...) Hep sustu.”

Hasan bundan böyle sözden çok suskunlukla konuşan bir dile sahiptir.

2. Sessizliğin ve Suskunluğun Dili

İnsan, içinde yaşadığı sosyal çevrede duygularının ve düşüncelerinin doğrulanmasına ihtiyaç duyar. Bu onun sosyal bir varlık olduğunun göstergesidir. Sosyal bir varlık olan insan, bu ihtiyacını gerçek anlamda ancak ana dili ile gerçekleştirebilir. “Ana dili; kişinin evinden, çevresinden öğrendiği dildir.”(<http://www.tdk.gov.tr>). Rüyalarımızı ana diliyle görür, türkülerimiz ana dilinde asıl anlamını bulur. Ana dili, insanın annesine bağlandığı göbek bağı gibidir. Ana rahminde annesine göbek bağıyla bağlı olan insan, dünyaya geldikten sonra ana dili ile dünyaya bağlanır. “Biyolojik dünyanın canlısından toplumsal yaşamın özne’si olmaya yönelik bu geçiş (de), dil yoluyla gerçekleşir. Dilin dünyasına geçen özne artık kendisi değil dilin kontrolindedir.” (Gezgin, 2013: 86). Dolayısıyla insanın dilin dışında bir özne olduğunu söylemek imkânsızdır. Hikâyenin kahramanı Hasan’ın da toplumsal yaşamda kendine yer bulabilmesi için ana diliyle konuşabileceği özne’lere gereksinimi vardır. Zorunluluktan dolayı bulunduğu Arabistan çölündeki insanların dili, kültürü, yemekleri, kıyafetleri, konuşmaları ve yaşayışı ona yabancı gelmektedir. O, kendi kültürü dışındakilerle bir arada olduğu için mutlu değildir. Hasan, gurbetin daha doğrusu “dil gurbeti”nin ilk farkındalığını; adının Hasan yerine “Hassen” şeklinde söylenmesiyle yaşar:

“-Hasan gel!

-Hasan git!

Demiyorlardı; adı değişir gibi olmuştu.

-Taal hun yâ Hassen.

Diyorlardı, yanlarına gidiyordu.

-Ruh yâ Hassen...

Derlerse uzaklaşıyordu.”

Hasan, anne kucağındaiken fısıldanan isminin kendisine Türkçenin dışında bir dille seslendikleri an’da ana diliyle olan bağının kesildiğini hisseder. Kendi adını söyleyişleri değişince dünyası da değişecek olan Hasan, böylece dil gurbetine düştüğünü anlayacak ve bir iletişim-iletişimsizlik gelgitinde savrulacaktır. O, bu gel-giti önce kendi adı üzerinde yaşar. Adların/adlandırmanın insan varoluşunda önemli yeri vardır, çünkü adlandırma, insanı insan yapan bir unsur olarak insanı diğer canlılardan ayıran bir değerdir. Hasan’a kendi adıyla seslenilmediğinde oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi olur. Adı değişince dünyasının değiştiğini ve sınırlarının daraldığını hisseder. Adının değişik telaffuz edilmesi ana dilinden uzak kalacağının ilk işaretidir.

İnsan kendisini, içinde doğup büyüdüğü, biçimlendiği ve toplumsallık kazandığı kültür evreninin en önemli parçası sayılabilecek ana dili denilen formun dışında bulunca yaşaması zorlaşır. Kendisini ifade etmesi için dilden başka gelişmiş ve kullanışlı bir araç olmadığından Hasan’ın sesi kısılır adeta bir daha çıkmaz olur. Hasan, iletişim isteği duysa da bunu başaramaz, çünkü ana diliyle konuşabileceği bir insan bulamaz. Gözü çevrede bir şeyler aramakla meşgul olan Hasan’ın sesi kısılır, onda sadece can sıkıntısının, umutsuzluğun ve yalnızlığın sesi duyulur. Meraklı bakışlarla baktığı insanların konuştuklarından hiçbir şey anlamaz.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

İnsan doğası gereği dünyayı tanımak ve bilmek ister. Hasan da merak duygusunun sonucu olarak dış dünyadaki nesnelere anlamak uğraşındadır. Çünkü insan nesnelere dil denilen birlik içinde adlandırarak kavramak ister ve diğer varlıkları dille tanır. Bu nedenle ilk defa gördüğü bir hayvanın adını karşısındaki askere sorar. Çevresiyle ilişkisi sıfır noktasındaki bu çocuk, bu hayvanın adının "Gemel! Gemel" olduğunu duyunca şaşırır.

Yurt dışında yaşamaya mecbur bırakılan bu çocuk, ana diliyle konuşacak birini aramakta, kültürel kimliğini tanımak için dilini bildiği insanlara gereksinim duymaktadır. Çünkü dil, insanın ikinci nefesidir. Dil olmayınca beş yaşındaki kimsesiz çocuğun serpilip boy atmasına imkân yoktur. İnsan, dil ve konuşabilme yeteneği olmadan toplum içerisinde yaşama olanağı bulamaz. "Dil ve konuşabilme yeteneği, insanoğluna yaratılışıyla birlikte bağışlanmış ve onu diğer canlılar üzerinde üstün kılmış en önemli özelliklerinden birisidir." (Yaman, 2011: 100) Konuşabilmek, insanın birey olarak kendisini güvende hissedebilmesinin de başlıca koşuludur. Hasan, iletişimden yoksun olunca öz güveni zedelenir, içine kapanık bir çocuk olur.

İnsan, kendisine doğuştan hazır olarak verilmiş bir değer olan dil aracılığıyla belli bir kültür evreni içerisinde kalır, ortak duygu ve düşüncelerle bir topluluk içerisinde yaşamını sürdürür. Hasan, iletişim kuramadığı bir topluluk içinde yaşamını sürdürdüğünden, dil ile kültür arasındaki işlevsel ilişkiyi yaşayamamakta ve içinde bulunduğu topluluğun kültürel kodlarının dışında kalmaktadır. O, bulunduğu çevreyi biçimlendiği kültürün değerlerine yabancı bulmaktadır. İnsanı insan yapan ancak dildir. Bu nedenle dilin olmadığı yerde insandan bahsetmek mümkün değildir. "Dil içinde" olmadığından yalnız ve kimsesiz kalan Hasan, kendi diliyle konuşanları bulamayınca susar, içine kapanır ve âdeta kendini yok sayar:

"Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu, yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu. Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi sert bir düğüm, daima susuyordu."

Ana dilinin konuşulduğu ortamdan/çevreden uzak kalan Hasan, bu yaban elde yalnızlaşır. İç dünyasına çekilen Hasan için şimdi sadece başkaları vardır. Onlarla aynı havayı solumaktadır ancak onlarla birlikte değildir.

Dilin bir özelliği de insanın sürekli yaratma eyleminin gerçekleşmesine araç olmasıdır. Hasan'ın dilin yaratma eyleminden yoksun kalması onu evrenin dışında bırakmıştır. "Dil, evreni insana açar, insanın evrenin içine sokulabilmesini gerçekleştirir." (Uygur, 1997: 68) Hasan böyle bir evrenden yoksun olduğundan kendisini dışa vuramaz, böylece duyguları ve düşünceleri karanlıkta kalır. Hasan, bulanık bir suda yüzen ancak hangi yöne doğru yüzdüğünü bilemeyen biridir. Dilini bilmediği insanlarla karşılaşınca eli havada kalmıştır. Bu yüzden başarabileceği bir şey de yoktur. İnsanın, kendi dünyasındaki başarılarına ait ne varsa hep dil aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Dilin olmadığı bir sistemde insanın ayakta kalabilmesi, bir var oluş gerçekleştirmesi imkânsızdır. İnsan, toplumsal bir varlık olmasından dolayı bulunduğu çevrede söze katılmak, sözün / dilin gücünden yararlanmak ister. Tarih boyunca dil topluluğu dışında kalan insanların dünyanın gelişimine katkıda bulunmadıkları bir gerçektir. "Herder; dil, insanın bütün güçlerinin bir çerçevesidir, insan; duyan, isteyen, bilen doğanın bir bütünüdür." (Akarsu, 1998: 37) der. Hasan da konuşamadığı için duyamaz, isteyemez ve bilemez. Biçimlendiği kültür evreninin dışında kalan bir dili benimseyemez. Kendisine yön veren dilin varlığı başka bir dili benimsemesine izin vermemektedir. Burada Hasan için dilin bir duygu ve düşünce formuna dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca Hasan'ın biçimlendiği ana dilin tinsel eylemlerinden yoksun kalmış olması, bizi "dilimizle ve dilimiz kadar yaşadığımız" (Güvenç, 1997: 49) düşüncesine götürmektedir. Doğaldır ki insanın beşikteki ve ölüm döşegindeki ilk ve son sözü ana dilinde olacaktır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Gözlem gücü yüksek bir sanatçı olan Refik Halit, kahramanlarının ruh hâlini veren başarılı çevre tasvirleri yapar. Onun hikâyelerinde “Çevreye ait tasvirleri, anlatılan olayın bu ruh ve karakter tahlillerinin mahiyetini açıklayacak veya kuvvetlendirecek tarzda yazılmıştır.” (Aktaş, 2004: 399) Metinde Hasan’ın ruhsal durumu ile tabiat tasvirleri arasındaki benzerlik dikkati çeker. Hikâyenin başında çocuğun İstanbul’dan ayrılışındaki heyecan ve neşesine tabiattaki güzellik ve canlılık eşlik ederken, Türkçe bilen yolcuların sayısının azalmasıyla birlikte Hasan’ın içine mutsuzluk çökmekte ve buna bağlı olarak doğadaki cansızlık artmaktadır. Özellikle onu Filistin topraklarına götüren trenin geçtiği yerlerdeki doğanın durumu ile Hasan’ın ruh durumu arasında paralellik görülmektedir. Hasan’ın trene binışıyle “Artık ana dili büsbütün işitilmez” olurken, çiçek açmış yeşil bahçeler de tükenmiş ve doğa çorak bir görünüm almıştır. Dağlarda otlayan keçilerde bile “kapkara” bir cansızlık vardır. Trenin en son vardığı düzlükte ise ne bir ev, ne de bir insan vardır.

“Yamaçlarında keçiler otlayan kuru, yalçın, çatlak dağlar arasından geçiyorlardı. Bu keçiler kapkara, beneksiz kara idi; tüyleri yeni otomobil boyası gibi aynamsı bir cila ile, kızgın güneş altında, pırl pırl yanıyordu.

Bunlar da bitti; göz alabildiğine uzanan bir düzliğe çıkmışlardı; ne ağaç vardı ne dere, ne ev!”

Okurda karamsarlık duygusu uyandıran çevre satırlar, mekânın insan ruhu üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla mekân, hikâyede sadece coğrafi bir yer değil, etkin bir değer olarak yer almakta ve işlevsel yönü ile önem kazanmaktadır. “Türk edebiyatında mekân algısı, dönemden döneme ya da yazardan yazara hatta metinden metine değişen bir kullanım sergiler. Tanzimat sonrasında daha çok dekor vazifesi gören mekân kullanımı, giderek işlevsel bir boyut kazanmaya başlar. Dolayısıyla mekân öykü/ roman kişilerinin sosyal statülerini, kültürlerini ya da psikolojilerini de yansıtan bir rol üstlenir.” (Ertuş, 2041: 696) Hikâyede tasvir edilen mekân, alabildiğine geniş bir fiziksel özelliktedir, ancak mekânın fiziksel bakımdan geniş olması, olgusal bakımdan böyle algılanmasını gerektirmemektedir. Çünkü mekânın asıl değeri kahramanın onunla olan ilişkisinde kendini belli eder. Temelinde mekân-insan ilişkisinin yattığı “Olgusal mekân anlayışında; fiziksel boyutlar değil, anlatı karakterinin o andaki ruhsal durumu, bağlamı ve mekânı nasıl algıladığı asıl belirleyici unsurdur.” (Korkmaz, 2006: 403) Hikâyede Hasan’ın tren yolculuğu ile birlikte labirentleşen ve gittikçe daralan bir mekân görünümü hâkimdir. Hikâyede de mekânın darlığı fiziksel yönünden kaynaklanan bir durum değil, çocuğun kendisini bu çölün ortasında sıkışmış, daralmış ve bunalmış hissetmesinden ileri gelmektedir. Hasan, trene bindiği dakikadan itibaren mekân kendi ruhunda bir baskı unsuruna dönüşür:

“Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi bir sert düğüm, hep susuyordu.”

(...)

Yalnız arasına kocaman kocaman hayvanlara rastgeliyorlardı; çok uzun bacaklı, çok uzun boylu, sırtları kabarık, kambur hayvanlar trene bakmıyorlardı bile... Ağızlarında beyazımsı bir köpük çiğneyerek dalgın ve küskün arka arkaya, ağır ağır yumuşak yumuşak, iz bırakmadan ve toz çıkarmadan gidiyorlardı.”

Görüldüğü gibi yazar, çocuğun ruhsal yaşantısındaki olumsuz değişimleri tabiattaki nesnelere yansıtmıştır. Burada uçsuz bucaksız çölün ortasında, dillerini ve kültürlerini bilmediği bir dünyayla yüzleşmesi ile birlikte mekânın, olgusal anlamda anlamını yitirerek darlaştığını görürüz.

Hasan’ın mekânın baskısını en yoğun hissettiği yer ise halasının evidir.

“Bu dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde öyle canı sıkılıyordu ki...”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Halasının evi kendiliğini gerçekleştiremeyeceği bir umutsuzluk köşesidir. Onun eskici ile kurduğu yakınlığa anlam katan şey yaşadığı evin değerleriyle uyumsuzluğudur. Sadece fiziksel değeri olan halasının evi kendi ruhunda baskı öznesine dönüştüğünden "yuva" olma özelliğinden yoksundur. İnsan, doğup büyüdüğü koşullarla daha sonra bulunmak zorunda kaldığı koşullar arasında sıkışıp kalınca bir uyumsuzluk yaşar ve bu durumda kendini güvende hissedemez. Gregory Jusdanis'in "huzursuzluk nöbeti" (Erol, 2013: 872) şeklinde ifade ettiği bir ruh durumu Hasan'ı kuşatmıştır. Kapalı mekân özelliği gösteren bu ev, ona pozitif değerler sunmamakta, bu dört duvar arasında sadece korunmaktadır. İletişim kuramadığından üzerinde bir baskı unsuruna dönüşmüş bu ev, kendisine sunacak içtenlik değerlerinden yoksundur. Hasan'ın ilk evreni olan ev, sevincin ve mutlulukların paylaşıldığı, düşlerin barındığı bir yer olmaktan oldukça uzaktır. Bu nedenle ne anılarını barındırabilecek ne de düş kurabilecek özelliktedir. O, kendisini ait hissetmediği bu "dört duvar"ın "içinde" değil "dışında"dır. Bir evin sağladığı rahatlıktan yoksun bu fiziksel ve psikolojik ortam onun güvenlik ihtiyacını da karşılamamaktadır. "Ev olmasa, insan dağılmış bir varlık olurdu. Ev, insanı gökten inen fırtınalara karşı da ayakta tutar. Ev hem beden hem de ruhtur. İnsan varlığının ilk dünyasıdır.(...) insan 'dünyaya fırlatılmış' bir varlık olmadan önce, evin beşiğine yatırılmış bir varlıktır. Kurduğumuz düşlerdeki ev hep büyük bir beşiktir." (Bachelard: 2013: 37) Evin sağladığı huzur ve güvenin, anne kucağında olmaktan farkı yoktur. Hasan'ın sadece oturduğu fiziki bir varlık olan bu ev, dünyayla kuracağı ontolojik ilişkisini sınırlandırmıştır. Evin bir parçası olamadığından burası onun için bir huzur kulübesi değil, bir cezanın çekildiği hücre niteliğindedir.

Hasan, evin sunduğu koru(n)ma değerlerinin dışındadır. Mekân ile insan arasındaki bu diyalektik ilişki evin başlı başına bir dünya olduğunu göstermektedir. Çünkü insanın oturduğu ev, sadece oturlan ve yapay geometrik şekillerden ibaret bir yer değil, düşlerin barındığı bir yerdir. Onun bu evde ne bir hatırası ne de kendisini geleceğe taşıyacağı bir kültürel devamlılığı vardır. Bu "toprak ev"ın kendi yalnızlığına kapanmış Hasan'a bir sıcaklık sunması ve bir varlık alanı yaratması imkânsızdır.

İnsanı fiziksel anlamda çevreleyen mekân, onun dünyayla olan sosyal ve psikolojik bağımlı da belirler. Çünkü ev, insanın yeryüzündeki cenneti sayılır ve insan için ev Gaston Bachelard'ın deyimiyle; "dışarıdaki içerdelik"tir. Bu yönüyle ev, içsellik mekânı olarak insanı biçimlendirir; atacağı adımları belirler. Hasan'ın umutsuzluğu evin içtenlik mekânı olmayışından kaynaklanmaktadır. İnsan hangi yaşta olursa olsun, döneceği, barınacağı, sığınacağı bir mekân arar. Ancak Hasan'ın kendini güvende hissetmediği bu ev, onun kök salabileceği bir yer değildir.

Yazarın, benzer kaderi yaşayan insanların ruhsal durumlarını yansıtırken diğer hikâyelerinde de mekânı bir araç olarak kullandığı görülmektedir. İnsan ruhuyla mekân arasında kurulan bu köklü ilişki ve bu ilişkiyi yansıtmaya biçimine; özellikle gurbet duygusunun ve yurt hasretinin temel izlek olarak yer aldığı "Köpek", "İstanbul", "Güneş" adlı hikâyelerde rastlanılmaktadır. Çünkü "Mekân her şeyden öte, her şeyin altında bir ilişki biçimi. İnsanla para, insanla eşya, insanla insan, insanla kendisi, insanla toplum arasındaki bir ilişki biçimidir." (Acar, 2006: 55) Yazarın, çevre tasvirlerini Hasan'ın gurbet duygusunu yansıtmaya biçimde anlatmış olması, onun uzun yıllar Anadolu coğrafyası dışındaki zorunlu ikametinin yansıması; gurbetin kendisinde bıraktığı izlenimler olarak düşünmek mümkündür.

3. Ortak Yazgı: Dil(sizlik)

Hasan, bu yaban ortamında hiç kimseyle konuşmama ısrarını sürdürürken bir gün sokaktan geçen bir eskicinin halasının evinin önüne gelmesiyle her şey birden değişir. Hasan'ın dramına eskici de ortak olur, çünkü ikisinin yazgısı ortaktır. İkisi de aylardır Türkçe konuşacak birilerini aramaktadırlar. Yazar, çocuğun basit ve saf dünyasında anlam kazanan konuş(a)mama tepkisi ile bilinmeyen nedenlerle gurbete düşen yaşlı eskicinin yurt özlemini aynı potada eritecektir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

Hasan, eskicinin karşısında oturmuş meraklı gözlerle onun çalışmasını seyretmeye başlayınca aylardır hiçbir kelime konuşmamasına rağmen dili kendiliğinden çözülür. Kendisini dış dünyaya tümüyle kapayan bu kimsesiz çocuğun bilinçaltının uyanarak ana diliyle konuşmaya başlaması ile hikâyedeki gerilim de artar. Çocuğun eskiciye doğru yönelttiği bir “Türkçe” soru ve ardından eskicinin verdiği yanıt; hikâyedeki temel çatışmanın üzerinde kurulduğu unsuru ortaya koyacaktır. Bu kısa diyalog ile birlikte Hasan’ın uzun zamandır diline koyduğu sınır da ortadan kalkar.

-“Çiviler ağzına batmaz mı senin?”

Eskici başını şaşkınlıkla işinden kaldırdı. Uzun uzun Hasan’ın yüzüne baktı:

-Türk çocuğu musun be?..

-İstanbul’dan geldim!

-Ben de o taraflardan... İzmit’ten!”

İnsana doğuştan katılmış bir değer olan dil, aynı zamanda insanla insanı bir arada tutan değerdir. Hasan, altı aydır süren suskunluğunu ancak kendi diline ve kültürüne sahip biri karşısında bozmuştur. İnsanın, doğası gereği anlamak, anlatmak ve anlaşılma isteği taşıyan bir varlık olması, onun bir düşünce etkinliği içerisinde olmasını da zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda dil olmadan bir düşünme olanağından bahsetmek imkânsızdır. Çünkü Hasan, o zamana kadar sustuğu ve kendini soyutladığı bir çevrede dilini bildiği birisiyle karşılaşınca gerçek bir düşünce etkinliği yaşar. Duyan, düşünen ve bilen varlık olarak insanın mutlaka bir dile gereksinimi vardır. O halde insan, karşılıklı bir düşünce alışverişini dil yoluyla gerçekleştirebilir, bütün ruhsal/tinsel enerjisini ancak dil yoluyla ortaya koyabilir.

-“Çiviler ağzına batmaz mı senin?” şeklindeki sıradan bir soru ifadesi ile başlayan kısa diyalog, asıl yaranın kabuğunu kaldırarak dil yarasını deşifre eden bir ifadedir. Metnin sonundaki bu diyalogun oluşturduğu yoğun anlatımla okurun duyguları birden değişir ve duygusal bir atmosfer oluşmaya başlar. Dil, dış dünyayla ve diğer insanlarla bir bağ kurabilmemize yardımcı olur. Hayatımızı sürdürmek, duygu ve düşüncelerimizi düzenlemek için iletişime/konuşmaya ihtiyacımız vardır. İnsan açısından bu ihtiyaç hem şimdiyi yaşarken hem de geleceği kurgularken zorunludur. İnsan doğuştan kendisine verilen dil yetisini zamanla bir başarı öyküsüne dönüştürür ve ölümüne kadar dünyanın içinde olmakla beraber dilin içinde yaşar.

Eskici ile Hasan’ın kaderi ortaktır; ikisi de istemeden “*bu cehennemden bucağına*” düşmüşlerdir. Eskici ve çocuk biri birilerinin Türkçe konuşmasına şaşırılmışlardır. Aynı kültürel kodlara sahip iki insan aynı dili konuşunca zaman durur, mekân kaybolur. Hasan, İstanbul’una, memleketine, eski arkadaşlarına yeniden kavuşmuş gibidir. Bu doğal bağlılığın kendiliğinden gerçekleşmesi ikisinin de Türk olduklarını anlamaları hatta ikisinin de İstanbul’dan olduklarını öğrenmeleri ile gerçekleşir. Bir anlamda iki insanın kanı birbiri ile uyuşmuştur. İki insan / iki bilinç arasında kendiliğinden doğal bir yakınlık oluşmasından dolayı eskici elini ağır tutar. İki insan arasındaki dostluğu; düşünsel ve duygusal bağı oluşturan şey, ikisinin de aynı dili konuşuyor olmasıdır.

Hasan ile eskici arasındaki kısa diyalog, bir ana dilin içinde gizli olan kültür kodlarının karşılıklı şekilde iletildiği yoğunluğa sahiptir. Sıradan bir iletişimin çok ötesindeki bu diyalogda eskicinin kim olduğu, nasıl çalıştığı ve çocuğun kaç yaşında olduğu önemli değildir. Zaten hikâyenin asıl mesajı da aynı kültürün kodlarına sahip iki insan arasındaki dostluğun oluşmasını sağlayan ana dili bağıdır. “*Toplum ve kültürde ne varsa dilde ifadesini bulur. Dilde ne varsa, toplum ve kültür de asılları veya yankıları vardır.*” (Güvenç, 1997: 48) Hasan ile eskici arasında kültürel bağ diğer unsurların önüne geçmiştir. Bu yüzden Hasan konuşmasını sürdürmek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

istediğinden eskicinin ayrılmamasını hatta hiç gitmemesini ister. İkili arasındaki diyalog; basit bir iletişimden çok iki gurbettede arasındaki birleştirici unsurdur.

"Asıl konuşan Hasan'dı, altı aydan beri susan Hasan... Durmadan, dinlenmeden, nefes almadan, yanakları sevincinden pembe pembe, dudakları taze, gevrek, billür sesiyle sürekli konuşuyordu. Aklına ne gelirse söylüyordu. Eskici hem çalışıyor, hem de ara sıra "Ha! Ya? Öyle mi?" gibi dinlediğini bildiren sözlerle onu söyletiyordu; artık erişmeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü dinliyormuş gibi hem zevkli, hem yaşlı dinliyordu; geçmiş günleri, kaybettiği yerleri düşünerek benliği sarsıla sarsıla dinliyordu."

İnsanın en temel iletişim becerisi konuşmaktır. Hasan'ın çevresiyle yaşadığı iletişimsizlik, eskicinin ana dilinin Türkçe olduğunu anlaması ile son bulur. Hasan, aylardır bulunduğu insanlarla neredeyse tek kelime konuşmamışken, kendi dilini bildiği eskiciye kendini açar ve sınırlı bir zaman diliminde onunla yoğun bir diyalog yaşar. Altı aydır susan Hasan'ın sanki dili bir anda çözülmüştür. Bu bağlamda toplumsal bir varlık olan insanın kendisi dışındakilerle iletişim kurmak zorunluluğu, yaşayabilmesinin temel koşuludur. Doğuştan insana verilen ve daha sonra insanın çevresi yardımıyla geliştirdiği bir süreç olan konuşma eylemi, bütün insanların içinden geçtiği bir toplumsallaşma sürecidir. Bundan dolayı insan, "diyalog varlığı" (Uygur, 2005: 95) diye tanımlanmış ve diyalog insanın bir varolma biçimi olmuştur. İnsanın diyalog varlığı olması onun tarih boyunca dil toplulukları içinde olmasını gerektirmiştir. Kısaca insanın insan oluşu dil sayesinde. Bireysel temelden toplumsal olana değin insan-oluş süreci; ancak dilin oluşturduğu bir süreçte gerçekleşebilir. En basit bir çocuk oyununda bile böyle bir iletişim sürecini görmek mümkündür. İnsanın duygu ve düşüncelerini kendisi dışındaki insanlarla, gruplarla, sistemlerle paylaşma süreci olan iletişim, insan açısından yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda biyolojik bir ihtiyaçtır. (Yaman, 2011: 53) İletişim gücü, insanın gerçek gücüdür ve insan iletişimle kendi dünyasının sınırlarını genişletir. İnsan doğar doğmaz dünyanın içindedir ve dünyada olduğunu diyaloga geçince anlar. Dolayısıyla bir iletişim aracı olan dilin olmadığı yerde insan yoktur. Öyküde, Hasan sadece diyaloga geçtiği anlarda var olabildiğini, yaşadığını duyumsar ve toplumsal anlamda kendisini güven içinde hisseder.

Yazar, metnin kurgusal düzlemine ilişkin gerçekliği verirken karşıtlıklardan yararlanarak mesajını vermiştir. Kişiler arasındaki karşıtlık, metinde temel çatışmayı oluşturan değerlerden biri durumundadır. Kimsesiz Hasan'ın annesiyle halası arasındaki tezat metnin mesajını belirginleştirmektedir. Hasan'ın halasının tasvirindeki ayrıntılar temel çatışmaya katkı sunacak bir şekilde sunulmuştur.

"Gerdanından, alnından, kollarından ve kulaklarından biçim biçim, sürü sürü altınlar sallanan kara çarşaflı, kara çatık kaşlı, kara iri benli bir kadın göğsüne bastırdı. Anasının kine benzemeyen, tuhaf kokulu, fazla yumuşak, içine gömüliveren cansız bir göğüs..."

Halanın, "kara çatık kaşlı, kara iri benli bir kadın"ın insana ürküntü veren bir hâli vardır. Hasan, aynı kanı taşıdığı halasının duygularında, "anasının kine benzemeyen" bir durum görmekte ve ona karşı bir yakınlık hissedememektedir. Halasının Hasan'a açtığı kolları öz annesinin kollarına hiç benzememektedir. Hasan, halası ile kuramadığı yakınlığı ise eskici ile kurmuştur.

"Eskicide saç sakal dağınık, göğüs bağır açık, pantolonu dizlerinden yamalı, dişleri eksik ve suratı sarı, sapsarıydı; gözlerinin akına kadar sarıydı. Türkçe bildiği ve İstanbul taraflarından geldiği için Hasan, şimdi onun sade işine değil, yüzüne de dikkatle bakmıştı. Göğsünün ortasında, tıpkı çenesindeki sakalı andıran kırçıl seyrek bir tutam kıl vardı."

İnsan toplu yaşayan bir varlık olduğundan her zaman iletişime gerek duyar. İnsan kültürel bağımlı da iletişim yoluyla kurarak sürdürebilir ve dil denilen başarı öyküsü ile kendine ait kültürel bir evren kurabilir. İnsan, dil olmadan kültürel bir varlık alanı oluşturamaz. İnsan kültürel bir varlık

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

olarak düşünüldüğünde Hasan'ın da kendi ana diliyle konuşma ihtiyacı bulunmaktadır. Humboldt, dilin insanın derinliğinden doğduğunu, bir iç gereksinimden meydana geldiğini ve bir düşünce etkinliği olduğunu belirtmiştir. (Akarsu, 1998: 93) İnsan düşünen bir varlık olduğundan her zaman değişen ve gelişen bir varlık alanı bulmak amacı taşır. Ayrıca benzer kültürden olan insanların anlaşmaları ise daha kolaydır. Bunun yolu da ancak dil ile gerçekleşebilir. Eskicinin gideceğini anlayan Hasan, iletişimden yoksun kalacağını, yeniden sınırlarının daralacağını düşünür ve eskicinin eşyalarını topladığını görünce “*yüreği burkularak*” sorar:

“-Gidiyor musun?”

-Gidiyorum ya, işimi tükettim.

O zaman gördü ki, küçük çocuk, memleketlisi minimini yavru ağlıyor... Sessizce titreye titreye ağlıyor. Yanaklarından gözyaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini, geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle, bağrının sarsıntılarıyla yerlerinden oynayarak, vuruşarak içlerinde güneşli mavi gök, pırlıl pırlıl akıyor.

-Ağlama be! Ağlama be!”

Eskici başka söz bulamamıştı.(...) bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağına ağlamaktadır.

“-Ağlama diyorum sana! Ağlama!..”

Hasanla birlikte okurun da sustuğu bu satırlar; anlatının tüm mesajını yüklenmiş bulunmaktadır. “Konuşmak”tan çok “suskunluk”un daha çok yer tuttuğu hikâyedeki bu satırların ardından gelen suskunluk; ana diliyle konuşabilmenin insanın temel gerçeklerinden biri olduğunu ortaya koyar. Susan Sontag, “*bir sanat yapıtında en yüklü öğeler çoğu zaman onun suskularıdır.*” (2008: 43) der. Bu diyalog insana ait bir gerçekliğe; insanın konuşan bir varlık/diyalog varlığı olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir. Hasan'ın karşı karşıya kaldığı gerçek de; ana diliyle bir daha konuşabileceği birisini bulamayacağıdır. Çünkü Hasan, eskicinin ayrılmasından sonra yine aynı kaderi yaşayacağını düşünmekte, ancak elinden hiçbir şey gelmediği için ağlamaktadır. Sanatçı, öykünün finalinde insana ait özellikleri kurmacanın olanaklarıyla sunarken dili ustaca kullanmış ve metnin mesajını ortaya koyacak şekilde duygusal bir atmosfer oluşturarak öyküye trajik bir boyut kazandırmıştır. Yazarın “Memleket Hikâyeleri”nde ağırlığını hissettiren mizahi ve eleştirel üslubu “Gurbet Hikâyeleri”nde yerini hüznü bıraktığı (İyioğlu, 2012: 1558) görülür. Hüznün en belirgin olarak yer aldığı metinlerden birinin ise “Eskici” hikâyesi olduğu görülmektedir.

“*İnsan, geçmişle bilinçli irtibatı olan tek varlıktır.*” (Korkmaz, 2006: 115) Geçmişten geleceğe doğru uzanan insanın geçmişle irtibatını sağlayan dil, onun kültürel kodlarını da geleceğe taşıyan bir değerdir. “*Kültür, toplumu oluşturan kişileri bir arada tutan, dil ve haberleşme süreçlerini, sanatlarını, inançlarını geleneklerini içine alan karmaşık bir bütündür.*” (Güvenç, 1997: 15) İnsanın yapıp ettiği her şeyi içine aldığı için karmaşık bir varlık alanı olarak görülen kültür, gelecek kuşaklara ancak dil ve iletişimle aktarılabilir. İletişim kuramayan her insan, kültürel anlamda da toplumsal yaşamın dışında kalır. Böyle bir ihtiyaç, karşılanmadığı zaman insan ruhunda boşluklara yol açar. Hasan da iletişim kuramadığından kültürel bir varlık alanının dışında kalmasından dolayı mutsuzdur. Bu bağlamda “*dil gurbeti*”ni yaşayan biri çocuk diğeri yaşlı iki insanın aynı duygu ve düşünce potasında buluşmalarının gerçek nedeni; aynı kültürel geçmişe sahip olmalarıdır. Yazarın, “*dil gurbeti*”ni beş yaşındaki bir çocuk ile yaşlı bir insanın kimliğinde vermesi önemli bir ayrıntı olarak durmaktadır. Çünkü çocuk da yaşlı da olsa ana diliyle konuşmak insan için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu bağlamda metin, insanın dil denilen bir dünyanın içine doğduğunu ve dilden başka bir dünyanın olamayacağına işaret etmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

SONUÇ

Refik Halit Karay'ın yurt dışından Türkiye'ye döndüğü 1938'de yazdığı bu hikâyesi gurbetin izlerini taşımaktadır. "Gurbet Hikâyeleri"ndeki yurt özlemi, "Eskici" hikâyesinde ana dili özlemi ile birlikte trajik bir hâle gelmiştir. Hikâyede beş yaşındaki kimsesiz bir çocuğun bireysel yaşamından hareketle insanın değişen ortam ve mekâna rağmen değişmeyen yönlerinden biri olan ana dili özlemi ortaya koyulmuştur. Böylece toplumsal ve bireysel bir gerçeği özgün biçimde ele alındığı "Eskici" hikâyesinde insanın ontolojik gerçeği olan ana diliyle konuşmak ihtiyacının kendine özgün bir kurgu ve dille sunulduğu görülmektedir. Ziya Gökalp'in "*Türkçeyi en iyi kullanan yazar*" dediği sanatçı, dilin imkânlarıyla yine ana dili konusu üzerine eşsiz bir metin kurgulamıştır. Metindeki temel çatışma ferdin içinde şekillendiği kültürel evren ile şimdiki zamanda yaşadığı sosyal çevrenin değerleri arasındaki uyumsuzluk üzerine kurulmuştur. Bu uyumsuzluğun temelinde ise iletişimsizlik vardır. Çünkü konuş(a)mamak her birey için özgürlüğünü yitirmek ve ait olduğu toplumun kültürel kodlarının dışında kalmaktır.

Hikâyede mekânın da işlevsel bir değeri olduğu ve tasvirlerin insanın iç dünyası ile bağlantılı bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Metinde mekâna ait unsurlar veya mekânın kullanılışı çocuğun iç dünyasını ve onun gerçekliğini yansıtacak şekilde verilmiştir.

Konuşma yetisi, insanı diğer canlılardan ayıran ve insanın doğuştan itibaren geliştirdiği bir özelliktir. Yaşama atılan ilk adımla birlikte ağlamaya başlayarak dilin içinde doğan her insan, ölümüne kadar dil içinde yaşar. Dil insanın kendisini gerçekleştirebilmesinin de koşuludur. İnsanın ancak dil yetisi ile insan olabildiği ve insan olarak kaldıkça ana dilinden ayrı bir varlık olarak düşünülemeyeceği açıktır. Bu bağlamda "Eskici" hikâyesinin Türk edebiyatının ana dili üzerine yazılmış en güzel hikâyelerinden biri olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Hikâyede sadece Türk insanının değil tüm insanların değişen zamana ve mekâna karşı değişmeyen ontolojik ve sosyal gerçeğini okura sunularak dilin insanın dünyasının sınırlarını belirlediği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ACAR, Erhan (2006), "Cevdet Bey ve Oğulları'nın Mekânında Zaman ve Anlam", **Orhan Pamuk'u Anlamak** (Der. Engin Kılıç), İletişim Yay., İstanbul.
- AKARSU, Bedia (1998), **Dil Kültür Bağlantısı**, inkılâp Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- AKATLI, Füsün (2007), "*Bir Dil Gurbetinde...*", **Büyümenin Türkçe Tarihi**, Metis Edebiyat, İstanbul, s.15-18.
- AKTAŞ, Şerif, (2004) **Refik Hâlid Karay**, AKÇAĞ YAY., 1. Baskı, Ankara.
- ANDAC, Feridun (1999), **Öykücünün Kitabı**, Varlık Yay., İstanbul, 1. Baskı.
- BACHELARD, Gaston (2013), **Mekânın Poetikası** (Çev: Alp Tümertekin), İthaki Yay., 3. Basım,
- ELİOT, Thomas S. (1981), **Kültür Üzerine Düşünceler**, (Çev: Sevim Kantarcıoğlu), 1. Baskı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- GEZGİN, İsmail (2013), "*Pieta*": *Kim Ki-Duk'un Kültürlenme Süreci*", **Psikeart Dergisi**, Mart-Nisan, Sayı, 26, s. 84-89.
- GÜVENÇ, Bozkurt (1997), **Kültürün ABC'si**, YKY, 1. Baskı, İstanbul.
- KARAY, Refik (1965), **Gurbet Hikâyeleri** "ESKİCİ", İnkılâp Yay. 13. Baskı, İstanbul, s.10-14.
- KORKMAZ, Ramazan (2006), "*Servet-i Fünun Topluluğu*", **Türk Edebiyatı Tarihi 3**, K. Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul, s.3102-142.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

_____, _____ (2007), “*Romanda Mekânın Poetiği*”, **Dil ve Edebiyat Yazıları**, (Mustafa İsen Armağanı), (Edt: A.Külahlıoğlu İslam-Süer Eker), 1. Baskı, Ankara, s.399-416.

LEKESİZ, Ömer (1997), **Yeni Türk Edebiyatında Öykü** 1, Kaknüs Yay., 1. Baskı, İstanbul, s.261-277

UYGUR, Nermi (1997), **Dilin Gücü**, Yapı Kredi Yay., 1. Baskı, İstanbul.

YAMAN, Ertuğrul (2011), **İletişimin Türkçesi**, Akçağ Yay., Ankara.

<http://www.tdk.gov.tr>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/6 Spring 2014

